

יוסי הגלילי שהוא אוסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו?

ממה דקתני סיפא, שהמשנה ממשיכה דברי רבי יוסי הגלילי: מפני מה אשירה אמורה? מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. וכל שיש בו תפיסת ידי אדם — אמור.

ודברי רבי יוסי הגלילי, שחוזר ואומר "וכל שיש בו תפיסת ידי אדם" — לאתויי מאי, מה בא להוסיף, הרי הסביר כל צרכו ההבדל בין הרים וגבעות לבין אשירה? — מאי לאו, האם לא לאתויי, בא לרבות ולאסור אילן שנטעו ולבסוף עבדו.

ועתה הגמרא מביאה דברי עוד תנא, רבי יוסי בן רבי יהודה, הסובר כרבי יוסי הגלילי.

ואף רבי יוסי בן רבי יהודה סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו — אמור.

דתניא, שנינו בכרייתא: רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: מתוך שנאמר "אלוהיהם על החרים", ודרשינן, ולא החרים אלוהיהם, "אלוהיהם על הגבעות" ולא גבעות אלוהיהם — האם שומע אני לדרוש "תחת כל עץ רענן" אלוהיהם, ולא עץ רענן אלוהיהם, והאשרה תהיה מותרת בהנאה?!

תלמוד לומר "ואשריהם תשרפון באש", שהיא אסורה בהנאה.

ומאידיך, יש לומר: שאינו דומה להרים וגבעות. כי להרים וגבעות — אין תפיסת ידי אדם, ולא היה להם מעולם תפיסת ידי אדם. אבל אילן שנטעו יש בה "תפיסת ידי אדם" — אף על פי שכשנטעו ותפס בו ידי אדם לא היתה התפיסה לשם עבודה זרה, מכל מקום אינו דומה להרים וגבעות. והתוספת שהתוסף באילן אחרי שעבדוהו — אסורה.

ולדעת רב ששת נחלקו בכך התנאים במשנה.

רב ששת אמר: דכולי עלמא, כל התנאים סוברים, כי צפוי הר אינו כהר, והם אסורים בהנאה. והכא, במשנתנו, באילן שנטעו שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו הגוי, קמפלגי.

מה-ב

תנא קמא סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו — מותר, כי מדבריו נשמע רק הרים וגבעות ובדומה להם דברים שלא היה בהם תפיסת ידי אדם כלל, ובכללם אילן זה שעבדוהו בשעה שאין בו תפיסת ידי אדם ומיעטתו התורה באמרה "תחת כל עץ רענן" — ודרשינן, ולא עץ רענן עצמו.

ורבי יוסי הגלילי סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו אמור.

ודנה הגמרא: ממאי, מנין נשמע מדברי רבי

בהנאה, האם משעת עשייתו או משעת עבודתו. ויש להקשות — בשלמא למאן דאמר שנאסר מיד בשעת העשייה. לכן נאסרת האשירה תיכף משעת הנטיעה לשם אשירה — אבל למאן דאמר שאינו נאסר אלא משעת עבודה, מאי שנא

בהנאה, האם משעת עשייתו או משעת עבודתו. ויש להקשות — בשלמא למאן דאמר שנאסר מיד בשעת העשייה. לכן נאסרת האשירה תיכף משעת הנטיעה לשם אשירה — אבל למאן דאמר שאינו נאסר אלא משעת עבודה, מאי שנא

כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וגבעה נשאה ועץ רענן — דע שיש שם עבודת כוכבים, והתורה מסמנת את המקומות ששם יחפשו למצוא עבודת כוכבים כדי לבערם.

ודנה הגמרא: **ורבנן** חכמים הדורשים מהפסוק "תחת כל עץ רענן" להתיר אילן שנטעו ולבסוף עבדו — **האי** פסוק זה "ואשריהם תשרפון באש" **מאי עבדי ליה?** כלומר, איזה אשירה אסרה התורה וציוותה לשרפה באש?

מיבעי ליה הפסוק בא לאסור — **לאילן שנטעו** את הגרעין מתחילה **לכך** לשם אשירה.

ומקשינן: **ורבי יוסי בן רבי יהודה** — **נמי מיבעי ליה** הרי גם צריך לדרוש את הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" **להכי** לדרוש ממנו לאסור אילן שנטעו מתחילה לשם אשירה, וקשה, מנין לו לדרוש מפסוק זה לאסור גם אילן שנטעו ולבסוף עבדו?

ומתריצין: **הכי נמי**, מהפסוק "ואשריהם

משמע שסובר כי אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. לפי שאם היה סובר שמוותר, היה יכול לדרוש [כמו שאכן דורש התנא קמא לדעת רב ששת] "ולא עץ רענן אלוהיהם", ובא הכתוב להתיר אילן שנטעו ולבסוף עבדו.

ואם כן, היה לו לומר בלשון זה: מתוך שנאמר "תחת כל עץ רענן" ודרשינן, ולא עץ רענן אלוהיהם — שומע אני שכל האשרות מותרות? תלמוד לומר "ואשריהם תשרפון באש". ומתוך שלא אמר כן, דייקה הגמרא, שהוא סובר שאילן שנטעו ולבסוף עבדו — אסור.

ומקשינן: **אלא** אם כן, מה שכתבה התורה "תחת כל עץ רענן" — **למה** לי? הלא איסור אשירה נלמד ממה שנאמר "ואשריהם תשרפון באש".

ומתריצין: מקרא **ההוא** נדרש לדרשה כמו דדרשה **רבי עקיבא** במשנתנו **הוא דאתא** (72) בא המקרא —

דאמר רבי עקיבא: אני אוכין ואדון לפניך:

עבדו. וסוגייתנו אינה לפי מאן דאמר זה. והוא סובר שהפסוק "ואשריהם תשרפון" מדובר באילן שעבדוהו ואחר כך נטעוהו. או שעבדוהו עוד לפני ההשרשה. ולדעת מאן דאמר זה אין שום חידוש מיוחד באשרה משאר אלילים, ונאסר רק אחרי שעבדוהו. ומה שהתורה כפלה ואמרה בפסוק אחד תשרפון ובהשני תגדעון, נדרש לדרשה שדרשינן לקמן בגמרא: גידוע קודם כיבוש, ועקירה אחר כיבוש.

72. הקשו התוס', למה הוצרך לרבי עקיבא לומר שהמקרא בא לתת סימנין, למה לא אמר רבי עקיבא שבא הכתוב להתיר אשירה באופן שאין בה תפיסת ידי אדם כלל? לדעת רש"י כשעמד מאיליו, ולדעת התוס' כשנטעו גרעין.

ומתריצין: כשאין בו תפיסת ידי אדם כלל, סובר רבי עקיבא, שלא הוצרך שום קרא להתירו, כי כבר הותר במה שהתירה התורה הרים וגבעות —

לכן דורש שהפסוק בא לתת סימנים למקומות

ההחזון איש [סימן ס' ס"ק ג'] מביא דעת התוס' [מז ב ד"ה ה"ג] שגם משמשי עבודה זרה אסורים בנטעם ולבסוף עבדם, משמע שהתוס' חולקים על הרמב"ן, שהרי במשמשי עבודת

אבל, **השתא דכתיב "ואשריהם תשרפון באש"** וכבר נדרש ממנו לאסור אילן שנטעו מתחילה לכך — **אייתר ליה מיותר הפסוק "ואשריהם תגדעון"** לדרושו לאילן שנטעו ולבסוף עבדו⁽⁷³⁾.

וזו כוונתו באמרו, שנאמר "ואשריהם תשרפון באש", כיון שפסוק זה משמש לו כ"הקדמה" לדרשתו את הפסוק השני "ואשריהם תגדעון".

ודנה הגמרא: **ורבנן הסוברים** שרק אילן שנטעו מתחילה לכך אסור ונלמד מהפסוק "ואשריהם תשרפון באש", **האי פסוק זה "ואשריהם תגדעון"** — **מאי עבדי ליה לאיזו הלכה** כתבתו התורה, הרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו אינו צריך גידוע וכולו מותר?

מיבעי ליה מקרא זה נדרש לדרשה כמו דרשה רבי יהושע בן לוי —

דאמר רבי יהושע בן לוי: גידועי עבודת כוכבים נעשין תחילה בכניסתן לארץ ישראל, והם קודמין לכיבוש ארץ ישראל. **כיבוש ארץ ישראל קודם לביעור עבודת כוכבים** והעקירה מן השורש ייעשה אחרי כיבוש ארץ ישראל.

תשרפון באש" אכן דורש לאסור אילן שנטעו מתחילה לכך, **אלא אם כן אילן שנטעו ולבסוף עבדו** — **מנא ליה מנין לו לדרוש לאסור** —

נפקא ליה הוא דורשו ממקרא אחר, שנאמר [דברים ז] **"ואשריהם תגדעון"**, וכן הוא דורש: **איזהו עין שגידועו** מה שניתוסף על מה שנטעוהו **אסור**, ועיקרו מותר אינו מגדע ומשאירו בקרקע, ומותר ליהנות ממנו? הרי **אומר!** זה אילן שנטעו ולבסוף עבדו.

ומקשינן: אף שדרשה זו נכונה, הלא רבי יוסי בן יהודה לא אמר פסוק זה — **והא הפסוק "ואשריהם תשרפון באש" קא נסיב לה תלמודא** הביא לדרוש דרשתו?

ומתצינן **"אילו לא נאמר קאמר"** —

כלומר, **אילו לא נאמר "ואשריהם תשרפון באש"** לדרוש ממנו איסור לאילן שנטעו מתחילה לשם אשירה, הייתי אומר שהפסוק **"ואשריהם תגדעון"** בא לדרוש לאסור באילן שנטעו מתחילה לכך, כי ודאי מסתבר שהוא יותר אסור מאילן שנטעו ולבסוף עבדו —

ואילו כן, אכן לא היה אסור אילן שנטעו ולבסוף עבדו —

שעבדו שם הגוים.

ומה שהתורה כפלה הרים וגבעות ולא הסתפקה בכתיבת הרים ונלמד גבעות מהרים. משום שכן דרך התורה לכתוב "הרים וגבעות".

73. לכאורה קשה, אם לא היה נאמר אלא תגדעון לאסור נטוע מתחילה, אם כן למה נאמר

תגדעון שמשמעותו את התוספת, הלא הכל גדל באיסור אשירה, ואין כאן עיקר ותוספת? ומבאר המהר"ם [עיי' בחידושי הריטב"א], שאז — אילו לא נאמר — היינו אומרים שגזירת הכתוב הוא שאף אילן שנטעו מתחילה לכך אין צריך לעקור אותו עם השורש, ועיקרו המושרש באדמה מותר בהנאה. ואין זה דבר רחוק מן הסברא — כשם שהרים וגבעות מותרים —

לכן כתבה התורה "ואשריהם תגדעון",
ללמדך שהגידוע הוא לפני קיום מצות
שריפה.

דתני רב יוסף: נאמר בתורה [דברים יב]
"**ונתצתם את מזבחותם**" ולא נאמר
לשורפם, בא ללמדנו: נתון **והנח!** ועוד
נאמר "**ושברתם את מצבותם**" — נתון
והנח!

ותמהינן "והנח" **פלקא דעתך** וכי התכוונה
התורה לומר שישאירנה?! הלא **שריפה בעי**
צריכים לבערם לגמרי מן העולם, כדי שלא
יבואו להיתקל בהם באיסור הנאה. ועוד, הרי
התורה עצמה כותבת [דברים ז] "פסילי
אלוהיהם תשרפון באש"?

ומתריצין: **אמר רב הונא:** דרשה זו באה
ללמדנו: [גירסת הב"ח: **הנח**] את השריפה
אחרי שקיימת את הנתיצה ורדוף! כלה את
הגוים יושבי הארץ, **ואחר כך — שרוף!**

ודנה הגמרא: **ורבי יוסי בן רבי יהודה**
הדורש את הפסוק "ואשריהם תגדעון"
לאילן שנטעו ולבסוף עבדו — **האי סברא**
כלומר, ציווי זו של רבי יהושע בן לוי
שגידוע קודם לכיבוש ארץ ישראל, **מנא ליה**
מנין הוא דורשו?

[ואין לומר שדורשו מדרשת רב יוסף, שהרי
עצם דרשת רב יוסף מסתמכת על דרשת רבי
יהושע בן לוי. ורק אחרי שדרשינן שאין

צריכים לשרש אחרי האשירה עד אחרי
כיבוש ארץ ישראל — דרש את יוסף שהוא
הדין במזבחות ומצבות. —

שבשלמא באשירה שכתבה התורה שני
אופני ביטול, האחד ביטול גמור — עקירה
מן השורש, והשני גידוע הגידולין, שייך
לדרוש שיש כאן מצוה של לפני כיבוש
הארץ ומצוה של אחרי כיבוש הארץ —

אבל במזבחות ומצבות לא נאמר בהם אלא
נתיצה ושבירה [ובשאר פסילים נאמר
"פסילי אלוהיהם תשרפון באש"] ולא נאמר
בהם שני אופני ביטול — שפיר יש לומר
שלא ציוותה התורה ביעור גמור ודי בכך אם
ינתצם וישברם —

ורק אחרי שמצאנו באשירה שחלק נעשה
לפני כיבוש והביעור הסופי נעשה לאחר
כיבוש, מסתבר לומר שהוא הדין במזבחות
ומצבות].

ומתריצין: **נפקא ליה** מצוה זו דורשה ממה
שאמרה התורה [דברים יב] "**אבד תאבדון**"
ודרשינן, **אבד — ואחרי בן תאבדון** הרי כאן
שני איבודים, ובא ללמדנו שהאחד לפני
כיבוש, והשני לאחריו.

ודנה הגמרא: **ורבנן** מה ידרשו ממקרא זה
"**אבד תאבדון**"?

ומתריצין: **הא** מקרא זה **מיבעי ליה** הוצרך

שנטעו ולבסוף עבדו.

ומן הסברא נדרש כן, ששני הפסוקים, האחד
המצריך שריפת כולו מדובר בנטוע מעיקרו,
והשני המצריך גידוע התוספת מדובר בנטוע
ולבסוף עבדו.

לכן באה התורה בפסוק תשרפון באש ללמד
על נטוע מתחילה, ומשמעות הפסוק הוא
לשורפו כולו עם עיקרו, ורק אחרי שנלמד נטוע
מעיקרו להצריכו שריפה כולו עם עיקרו, אפשר
לדרוש הפסוק תגדעון לגידוע תוספת של אילן

ומבארין: **אלא** כוונת רבי עקיבא היא: **יכול** יכלנו לומר שיכנה לה שם **לא לשבח ולא לננאי**, והעיקר הוא לאבד שמם —

תלמוד לומר במקרא אחר [דברים ז] **”שקן תשקצנו! ותעב תתעבנו! כי הרם הוא”** —

הא כיצד? היו הגוים קורין אותה **”בית גליא”** בית הגבוה — מכנין לה שם וקורין אותה **”בית כריא”** בור כרוי ושפל, היו קוראין אותה **”עין כל”** — מכנין לה שם וקורין אותה **”עין קוי”**.

ומעתה, רבי יוסי בן רבי יהודה סובר כמו רבי אליעזר הדורש מן המקרא **”ואבדתם את שמם”** שצריך לשרש אחריה, ואילו רבנן סוברים כמו רבי עקיבא הדורש במקרא זה שצריך לכנות לה שם.

למדנו מחלוקת תנאים באילן שנטעו ולבסוף עבדו, אם אסורה בהנאה. הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בנידון זה.

תני תנא [חכם הבקי במשניות וברייתות שנה ברייתא] **קמיה לפני דרב ששת:**

העובדי כוכבים גוים **העובדים את ההרים ואת הגבעות** — הן ההרים והגבעות מותרין בהנאה, **ועובדיהן** הגוים נידונין **בסייף** והוא מיתת בית דין לגוים על כל העבירות שנצטוו בהם, ובכללם עבודת כוכבים.

ואם עובדים את הזרעים ואת הירקות — הן הזרעים והירקות **אסורין** בהנאה, כמו שיבואר. **ועובדיהן בסייף.**

אמר ליה רב ששת ל”תנא”: דאמר לך **מני** מי שנה הברייתא ההיא? **רבי יוסי בן רבי**

אותו ללמדנו שהעיקר עבודת **כוכבים צריך לשרש אחריה** לעוקרה מן השורש, כלומר, לאבדה איבוד אחר איבוד.

ודנה הגמרא: **ורבי יוסי בן רבי יהודה**, ההלכה שצריך לשרש אחריה — **מנא ליה?** הלא את המקרא **”אבד תאבדון”** דורש לדרשה של איבוד לפני כיבוש ואיבוד לאחריה.

ומתצינן: **נפקא ליה** הוא דורשו ממקא אחר, שנאמר [דברים יב] **”ואבדתם את שמם מן המקום ההוא”**, ובא ללמדנו לאבדה היטב עד שלא ייזכר שמו.

ודנה הגמרא: **ורבנן** איזה דרשה ידרשו ממקרא זה?

ומתצינן: **ההוא** מקרא זה **”ואבדתם את שמם”** בא ללמדנו שצריך לכנות לה שם של גנאי —

כמו **דתניא** שנינו בברייתא: **רבי אליעזר אומר: מנין** אנו למדים להלכה זו: **העוקר עבודת כוכבים שצריך לשרש אחריה** — תלמוד לומר **”ואבדתם את שמם”**.

אמר לו רבי עקיבא: והלא כבר נאמר **”אבד תאבדון”** ללמד שצריך לשרש אחריה, אם כן מה תלמוד לומר **”ואבדתם את שמם מן המקום ההוא”**?

בא ללמדנו, שצריך לכנות לה שם.

יכול יוכלנו לומר: **לשבח** —

וטרם שרבי עקיבא מסיים דרשתו תמהינן: **לשבח סלקא דעתך** וכי עלה על דעתך שהתורה מצווה לכנות לה שם לשבח?!